

BO‘LAJAK MUSIQA O‘QITUVCHILARINING MUSIQIY-MADANIY KOMPETENSIYASINI RIVOJLANTIRISHNING METODIK MODEL, MAZMUNI VA VOSITALARI

Sh.D.Sharobiddinova¹

1. Farg‘ona davlat universiteti pedagogika psixologiya va san‘atshunoslik fakulteti musiqiy ta‘lim va sah‘at yo‘nalishi II-kurs magistiri

Mas‘ul muallif: Sharobiddinova Shaxrizoda Dilshodjon qizi, Farg‘ona davlat universiteti pedagogika psixologiya va san‘atshunoslik fakulteti musiqiy ta‘lim va sah‘at yo‘nalishi II-kurs magistiri.

Received: 10 Oktabr 2026
Accepted: 15 Oktabr 2026
Published: 20 Oktabr 2026

Copyright: © 2026 by the author(s). Licensee Musiqi pedagogikasi. Madaniyat. Etnografiya.

Iqtibos uchun: Sharobiddinova, S. D. BO‘LAJAK MUSIQA O‘QITUVCHILARINING MUSIQIY-MADANIY KOMPETENSIYASINI RIVOJLANTIRISHNING METODIK MODEL, MAZMUNI VA VOSITALARI / S. D. Sharobiddinova // Musiqi pedagogikasi. Madaniyat. Etnografiya. — 2026. — T. 2, № 1. — B. 136–139.

Annotatsiya. Mazkur maqolada bo‘lajak musiqi o‘qituvchilarining musiqiy-madaniy kompetensiyasini rivojlantirishning nazariy-metodologik va pedagogik-metodik asoslari tadqiq etiladi. Musiqiy-madaniy kompetensiya bo‘lajak mutaxassisning musiqi san‘ati haqidagi nazariy bilimlari, ijrochilik ko‘nikmalari, musiqiy-estetik idroki, milliy va umuminsoniy madaniy qadriyatlarga munosabati, pedagogik faoliyatni tashkil etish qobiliyati hamda kasbiy-refleksiv tayyorgarligini o‘zida mujassamlashtiruvchi integrativ sifat sifatida talqin qilinadi. Tadqiqotda kompetensiyaning motivatsion-qadriyatli, kognitiv, amaliy-ijrochilik, kommunikativ-ijodiy va refleksiv komponentlardan tashkil topgan metodik modeli taklif etiladi. Modelning mazmuni musiqi nazariyasi, musiqi tarixi, vokal, cholg‘u ijrochiligi, xalq musiqi ijodiyoti, pedagogika, estetika va madaniyatshunoslik fanlari integratsiyasi asosida yoritiladi. Shuningdek, modelni amalga oshirishda interfaol metodlar, muammoli ta‘lim, loyiha metodi, ijodiy topshiriqlar, ansambl faoliyati, mahorat darslari, raqamli ta‘lim vositalari va refleksiv texnologiyalarning pedagogik imkoniyatlari asoslanadi.

Kalit so‘zlar: bo‘lajak musiqi o‘qituvchisi, musiqiy-madaniy kompetensiya, kasbiy kompetensiya, kompetensiyaviy yondashuv, metodik model, musiqiy ta‘lim, estetik idrok, madaniy qadriyatlar, ijrochilik, ijodkorlik, refleksiya, integratsiya.

МЕТОДИЧЕСКАЯ МОДЕЛЬ, СОДЕРЖАНИЕ И СРЕДСТВА РАЗВИТИЯ МУЗЫКАЛЬНО-КУЛЬТУРНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ МУЗЫКИ

Аннотация. В статье исследуются теоретико-методологические и педагогико-методические основы развития музыкально-культурной компетентности будущих учителей музыки. Музыкально-культурная компетентность рассматривается как интегративное качество личности будущего специалиста, включающее теоретические знания в области музыкального искусства, исполнительские умения, музыкально-эстетическое восприятие, отношение к национальным и общечеловеческим культурным ценностям, способность организовывать педагогическую деятельность и профессиональную рефлексию. Предлагается методическая модель развития данной компетентности, состоящая из мотивационно-ценностного, когнитивного, практико-исполнительского, коммуникативно-творческого и рефлексивного компонентов. Содержание модели раскрывается на основе интеграции теории музыки, истории музыки, вокала, инструментального исполнительства, народного музыкального творчества, педагогики, эстетики и культурологии. Обосновываются педагогические возможности интерактивных методов, проблемного обучения, проектной деятельности, творческих заданий, ансамблевого взаимодействия, мастер-классов, цифровых образовательных средств и рефлексивных технологий.

Ключевые слова: будущий учитель музыки, музыкально-культурная компетентность, профессиональная компетентность, компетентностный подход, методическая модель, музыкальное образование, эстетическое восприятие, культурные ценности, исполнительство, творчество, рефлексия, интеграция.

METHODOLOGICAL MODEL, CONTENT AND MEANS OF DEVELOPING THE MUSICAL-CULTURAL COMPETENCE OF FUTURE MUSIC TEACHERS

Abstract. This article examines the theoretical, methodological, pedagogical, and instructional foundations for developing the musical-cultural competence of future music teachers. Musical-cultural competence is interpreted as an integrative professional quality that encompasses theoretical knowledge of music, performance skills, musical and aesthetic perception, attitudes toward national and universal cultural values, the ability to organize educational activities, and professional reflection. A methodological model for developing this competence is proposed, consisting of motivational-value, cognitive, practical-performance, communicative-creative, and reflective components. The content of the model is developed through the integration of music theory, music history, vocal studies, instrumental performance, folk music creativity, pedagogy, aesthetics, and cultural

studies. Particular attention is given to the pedagogical potential of interactive methods, problem-based learning, project-based activities, creative tasks, ensemble interaction, master classes, digital educational tools, and reflective technologies.

Keywords: future music teacher, musical-cultural competence, professional competence, competency-based approach, methodological model, music education, aesthetic perception, cultural values, performance, creativity, reflection, integration.

Kirish. Zamonaviy oliy ta'lim tizimida bo'lajak mutaxassisni tayyorlash jarayoni faqat nazariy bilimlarni egallash bilan cheklanmay, uning kasbiy faoliyatni mustaqil, ijodiy va madaniy jihatdan mas'uliyatli tashkil eta olish qobiliyatini shakllantirishni talab etmoqda. Ayniqsa, musiqa ta'limi sohasida bo'lajak o'qituvchining kasbiy tayyorgarligi o'ziga xos murakkablikka ega. Chunki musiqa o'qituvchisi bir vaqtning o'zida pedagog, ijrochi, musiqiy asar talqinchisi, madaniy qadriyatlarni targ'ib etuvchi va o'quvchilarning estetik dunyoqarashini shakllantiruvchi subyekt sifatida faoliyat olib boradi.

Shu nuqtayi nazardan, bo'lajak musiqa o'qituvchisining musiqiy-madaniy kompetensiyasini rivojlantirish masalasi zamonaviy musiqa pedagogikasining dolzarb yo'nalishlaridan biridir. Zamonaviy ilmiy tadqiqotlarda ham musiqa o'qituvchisining kasbiy kompetensiyasi faqat bilim yoki ijrochilik mahorati bilan chegaralanmasligi, balki kognitiv, faoliyatga oid, interpretativ, qadriyatli va refleksiv komponentlarning o'zaro aloqador tizimi sifatida qaralishi ta'kidlanmoqda.

Musiqiy-madaniy kompetensiya tushunchasi mazmunan musiqiy bilim, badiiy-estetik idrok, ijrochilik faoliyati, madaniy qadriyatlarni anglash va pedagogik faoliyatning uzviy birligini ifodalaydi. Bunday kompetensiya bo'lajak o'qituvchiga musiqiy asarni nafaqat texnik jihatdan ijro etish, balki uning tarixiy-madaniy mazmunini tushunish, badiiy-estetik qiymatini ochib berish va o'quvchilarga yetkazish imkonini beradi.

Musiqa ta'limining o'ziga xos jihati shundaki, unda nazariya va amaliyot doimo o'zaro bog'liq holda namoyon bo'ladi. Musiqa nazariyasidan olingan bilimlar vokal va cholg'u ijrochiligida amaliy ahamiyat kasb etadi; ijrochilik tajribasi esa musiqiy asarning mazmuni va shaklini chuqurroq anglashga xizmat qiladi. Shu sababli bo'lajak musiqa o'qituvchisining musiqiy-madaniy kompetensiyasini shakllantirishda integrativ, kompetensiyaviy, shaxsga yo'naltirilgan, aksiologik va madaniyatshunoslik yondashuvlarining uyg'unligi muhim metodologik asos bo'lib xizmat qiladi.

Musiqiy-madaniy kompetensiyaning mazmuni. Musiqiy-madaniy kompetensiyani tor ma'noda faqat musiqa haqidagi bilimlar yig'indisi sifatida talqin qilish yetarli emas. U shaxsning musiqiy madaniyatni idrok etishi, anglash, baholash, ijro etish va pedagogik faoliyat orqali boshqalarga yetkazish qobiliyatini ham qamrab oladi. Shu asosda uning mazmunini beshta o'zaro bog'liq komponent orqali ifodalash mumkin:

Komponent mazmuni. Motivatsion-qadriyatlari orqali musiqaga qiziqish, kasbiy motivatsiya, milliy va umuminsoniy qadriyatlarga hurmatda bo'lish. Kognitiv (bilish) musiqa nazariyasi, tarixi, janr, uslub, shakl va madaniy kontekst (mazmun) haqidagi bilimlar asosida amaliy-ijrochilik vokal, cholg'u, dirijyorlik, nota o'qish va ijrochilik ko'nikmalarini yo'lga qo'yish.

Kommunikativ-ijodiylik. Musiqiy-pedagogik muloqotni tashkil etish, musiqiy ijodkorlikni namoyon etish, jamoaviy ijrochilikda hamkorlik qilish, o'quvchilarning musiqiy-estetik faolligini rag'batlantirish va pedagogik ta'sirchanlikni ta'minlash.

Refleksiv-baholovchi. Musiqiy-pedagogik faoliyat natijalarini tahlil qilish, o'zining ijrochilik va pedagogik faoliyatidagi yutuq hamda kamchiliklarni aniqlash, o'z-o'zini baholash, faoliyatni takomillashtirish yo'llarini belgilash va kasbiy rivojlanishni rejalashtirish. Bunday tarkibiy tuzilma kompetensiyani statik bilimlar majmui emas, balki rivojlanib boruvchi dinamik kasbiy-madaniy tizim sifatida ko'rish imkonini beradi.

Metodik modelning tuzilishi haqida to'rt talar ekanmiz unda, bo'lajak musiqa o'qituvchilarining musiqiy-madaniy kompetensiyasini rivojlantirish modeli quyidagi mantiqiy ketma-ketlik asosida tashkil etilishi mumkin: Birinchidan maqsad ketma-ketlik asosida, metodologik yondashuvlar, mazmun, pedagogik shart-sharoitlar, metodlar, vositalar, faoliyat, natijaga asoslanadi.

Shuni ham aytib o'tish kerakki, bu borada modelning maqsadiga tayanamiz.

Bo'lajak musiqa o'qituvchisida musiqiy bilimlarni amaliy ijrochilik, estetik idrok, madaniy qadriyatlar va pedagogik faoliyat bilan integratsiyalashgan holda qo'llash qobiliyatini shakllantirish quyidagicha belgilanadi:

kompetensiyaviy yondashuv;
tizimli yondashuv;
shaxsga yo'naltirilgan yondashuv;
faoliyatga yo'naltirilgan yondashuv;
aksiologik yondashuv;
madaniyatshunoslik yondashuvi;
integrativ yondashuv.

Musiqa pedagogikasiga oid zamonaviy tadqiqotlarda ham tizimli, faoliyatga yo'naltirilgan, shaxsga yo'naltirilgan, madaniyatshunoslik, aksiologik va germeneytik yondashuvlarni integratsiyalash musiqiy-pedagogik kompetensiyani yaxlit shakllantirish uchun muhimligi asoslangan.

Metodik modelning mazmuni

Model mazmuni oliy ta'limda o'qitiladigan musiqa fanlarining o'zaro integratsiyasi asosida tashkil etilishi maqsadga muvofiq. Jumladan:

Musiqa nazariyasi + musiqa tarixi + vokal + cholg'u ijrochiligi + xalq musiqa ijodiyoti + pedagogika + estetika +

madaniyatshunoslik. Bunday integratsiya natijasida talaba musiqiy hodisani bir tomonlama emas, balki nazariy, amaliy, tarixiy, estetik va madaniy jihatdan kompleks anglaydi.

Masalan, talaba xalq qo'shig'ini o'rganishda uning:

melodik tuzilishini;

ritmik xususiyatlarini;

janrini;

tarixiy-madaniy kelib chiqishini;

badiiy-estetik mazmunini;

ijrochilik xususiyatlarini;

tarbiyaviy ahamiyatini birgalikda tahlil qiladi.

Natijada oddiy ijrochilik topshirig'i kompleks musiqiy-madaniy faoliyatga aylanadi.

Musiqiy-madaniy kompetensiyani rivojlantirish vositalari

Bo'lajak musiqa o'qituvchilarining musiqiy-madaniy kompetensiyasini rivojlantirishda an'anaviy va innovatsion ta'lim vositalarining uyg'unligidan foydalanish maqsadga muvofiq.

An'anaviy vositalar: nota va o'quv adabiyotlari, musiqiy asarlar, cholg'u asboblari; audio materiallar; konsert va ijodiy tadbirlar; vokal va ansambl mashg'ulotlari. Zamonaviy vositalar: multimedia taqdimotlari, elektron nota dasturlari, audio va video tahlil, raqamli musiqa texnologiyalari, elektron ta'lim platformalar, interaktiv topshiriqlar, raqamli portfoliolardan iborat bo'ladi.

Ayniqsa, raqamli vositalarni musiqiy-pedagogik tayyorgarlikka integratsiyalash bo'lajak o'qituvchining zamonaviy kasbiy faoliyatga tayyorgarligini kuchaytiradi. 2026-yildagi tadqiqotda ham loyiha metodi, mahorat darslari, ansambl faoliyati, raqamli vositalar va refleksiv amaliyotlarning kompetensiya shakllanishidagi samaradorligi empirik jihatdan o'rganilgan.

Pedagogik metodlar. Musiqiy-madaniy kompetensiyani rivojlantirish uchun quyidagi metodlardan foydalanish samarali hisoblanadi: Muammoli ta'lim. Talabaga muayyan musiqiy-pedagogik muammo beriladi va u mustaqil ravishda yechim izlaydi.

Bundan tashqari ko'p metodlar bor.

Loyiha metodi. Talabalar ma'lum bir bastakor, xalq musiqa ijodiyoti namunasi yoki musiqiy janr bo'yicha ijodiy loyiha tayyorlaydi.

Mahorat darsi. Professional ijrochi yoki pedagogning faoliyati kuzatilib, ijrochilik va pedagogik tajriba tahlil qilinadi.

Ansambl metodi. Jamoaviy ijro orqali musiqiy eshitish, muloqot, mas'uliyat va hamkorlik ko'nikmalari rivojlantiriladi.

Refleksiv metod. Talaba o'zining ijrosi, pedagogik faoliyati va erishgan natijalarini tahlil qiladi.

Integrativ metod. Bir musiqiy asar doirasida nazariy, ijrochilik, tarixiy, estetik va madaniy jihatlar birlashtiriladi. Madaniy jihatdan mas'uliyatli musiqa ta'limi bo'yicha tadqiqotlar ham o'qituvchining madaniy kompetensiyasi, autentiklik va yaxlit-madaniy yondashuvni dars mazmuniga kiritish muhimligini ko'rsatadi.

Ilmiy yangilik va metodik ahamiyat

Maqolaning ilmiy-metodik jihatdan muhim tomoni shundaki, musiqiy-madaniy kompetensiya faqat "musiqiy bilim" yoki "ijrochilik mahorati" bilan cheklanmaydi. Ularning o'zaro aloqasi asosida shakllanuvchi yaxlit kasbiy sifat sifatida qaraladi.

Shartli ravishda quyidagi modelni taklif qilish mumkin:

musiqiy bilim → musiqiy faoliyat → estetik idrok → madaniy anglash → pedagogik qo'llash → refleksiya → kasbiy rivojlanish.

Mazkur modelda har bir bosqich keyingisini shakllantiradi. Bilim amaliy faoliyatga, faoliyat estetik idrokka, estetik idrok madaniy anglashga, madaniy anglash esa pedagogik faoliyatga aylanadi. Refleksiya esa butun jarayonni nazorat qilib, kompetensiyaning uzluksiz rivojlanishini ta'minlaydi.

Shuning uchun bo'lajak musiqa o'qituvchisini tayyorlash jarayonida "bilish – ijro etish – anglash – baholash – o'rgatish – refleksiya" tamoyili asosiy metodik mexanizmlardan biri bo'lishi mumkin.

Xulosa. Bo'lajak musiqa o'qituvchilarining musiqiy-madaniy kompetensiyasini rivojlantirish zamonaviy musiqa ta'limining muhim vazifalaridan biridir. Mazkur kompetensiya musiqiy bilim, ijrochilik mahorati, estetik idrok, madaniy qadriyatlarni anglash, ijodkorlik va pedagogik refleksiyaning o'zaro birligi asosida shakllanadi.

Tadqiqot asosida musiqiy-madaniy kompetensiyaning motivatsion-qadriyatli, kognitiv, amaliy-ijrochilik, kommunikativ-ijodiy va refleksiv komponentlardan iborat metodik modelini ishlab chiqish mumkin. Ushbu modelni amalga oshirishda musiqa nazariyasi, musiqa tarixi, vokal, cholg'u ijrochiligi, xalq musiqa ijodiyoti, estetika, pedagogika va madaniyatshunoslik fanlarining integratsiyasi muhim ahamiyatga ega.

Shuningdek, loyiha metodi, muammoli ta'lim, mahorat darslari, ansambl faoliyati, ijodiy topshiriqlar, raqamli texnologiyalar va refleksiv metodlardan tizimli foydalanish bo'lajak musiqa o'qituvchisining kasbiy-madaniy tayyorgarligini kuchaytiradi. Mahalliy tadqiqotlarda ham metodik kompetentlik musiqa nazariyasi bilimlarini amaliyotda qo'llash, ta'limni tashkil etish, metod va vositalarni tanlash hamda innovatsion loyihalarni amalga oshirish qobiliyati bilan bog'lanadi.

Demak, musiqiy-madaniy kompetensiyani rivojlantirishning metodik modeli bo'lajak musiqa o'qituvchisini faqat ijrochi yoki bilim beruvchi mutaxassis sifatida emas, balki musiqiy-estetik va milliy-madaniy qadriyatlarni anglaydigan,

ularni pedagogik faoliyat orqali yosh avlodga yetkazishga qodir ijodkor pedagog sifatida shakllantirishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

- [1] O'zbekiston Respublikasi. Ta'lim to'g'risidagi Qonun. O'RQ-637-son. – Toshkent, 2020.
- [2] O'zbekiston Respublikasi Prezidentining O'zbekiston Respublikasida milliy madaniyatni yanada rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risidagi qarori. – Toshkent, 2018.
- [3] Azizxo'jayeva N.N. Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2006.
- [4] Ishmuhamedov R., Abduqodirov A., Pardaev A. Ta'limda innovatsion texnologiyalar. – Toshkent: Iste'dod, 2008.
- [5] Hasanboyev J., To'raqulov X., Haydarov M., Hasanboyeva O. Pedagogika. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2011.
- [6] Sher A. Estetika (Nafosat falsafasi). – Toshkent: O'zbekiston, 2015. – 198 b.
- [7] Rajabov I. Maqomlar masalasiga doir. – Toshkent: Fan, 1963.
- [8] Matyoqubov O. Maqomot. – Toshkent: Musiqi, 2004.
- [9] Кабалевский Д.Б. Как рассказывать детям о музыке? – Москва: Просвещение, 1989.
- [10] Абдуллин Э.Б. Теория и практика музыкального обучения в общеобразовательной школе. – Москва: Просвещение, 1983.
- [11] Выготский Л.С. Психология искусства. – Москва: Педагогика, 1987.
- [12] Elliott D.J. Music Matters: A Philosophy of Music Education. – New York: Oxford University Press, 1995.

